

Протягом 2008 року послугами Державної служби зайнятості скористалися 30 992 особи з інвалідністю, у 2009 році – 34 066 осіб, 2010 році – 32 842 особи, 2011 році – 35 142 особи, 2012 році – 37 897 осіб.

Однак слід зауважити, що кількість вільних робочих місць (вакантних посад) для інвалідів, заявлених роботодавцями до Державної служби зайнятості, протягом останніх років має тенденцію до зменшення.

У 2008 році – 13783 вакантні посади, у 2009 – 9353 посади, у 2010 – 8228 посад, у 2011 – 8183 посади, у 2012 – 8493 посади.

У разі неможливості дібрати інваліду підходящу роботу, що відповідає його професійним навичкам, через її брак, втрати здатності виконувати роботу за попередньою професією, або відсутності такої, центрами зайнятості організується професійне навчання з урахуванням потреб ринку праці, перспектив розвитку регіону, професійних знань, навичок інваліда, рекомендацій медико-соціальної експертної комісії та індивідуальної програми реабілітації. У напрямку організації професійного навчання Державна служба зайнятості співпрацює як із закладами системи МОН України, так і з центрами професійної реабілітації інвалідів.

За сприяння Державної служби зайнятості проходили професійне навчання у 2008 році – 2692 особи з інвалідністю, у 2009 – 1 619 осіб, у 2010 – 2 957 осіб, у 2011 – 3 395 осіб, у 2012 – 3 891 особа. Після закінчення професійного навчання понад 80% громадян з інвалідністю працевлаштовуються.

Наявна в Україні нормативна база дає змогу надавати вітчизняним роботодавцям дотації для працевлаштування інвалідів, зареєстрованих у Державній службі зайнятості, за рахунок:

– сум адміністративно-господарських санкцій, що надходять до Фонду соціального захисту інвалідів. Ця дотація надається на створення як спеціальних, так і звичайних робочих місць для працевлаштування інвалідів, які зареєстровані в Державній службі зайнятості як безробітні та не мають права на допомогу на випадок безробіття;

– коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття. До 2013 року за рахунок цієї дотації роботодавцям відшкодовувалися

фактичні витрати протягом одного року на заробітну плату працівника, за умови збереження його зайнятості протягом двох років. Протягом 2012 року таким шляхом було працевлаштовано 1 994 особи з інвалідністю, що більше, ніж у 2008 році майже удвічі.

Із набранням чинності з 1 січня 2013 року нової редакції Закону України «Про зайнятість населення» ця дотація передбачає відшкодування роботодавцям єдиного внеску протягом року на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за відповідну особу, за умови збереження її зайнятості протягом двох років.

Однак, за даними перевірок, проведених Рахунковою палатою України, переважна більшість інвалідів, які працювали у місті Києві на дотаційних робочих місцях, після закінчення терміну дії договору були звільнені. Отже, механізм надання роботодавцям дотацій за рахунок коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття передбачає самостійне створення ними робочих місць для працевлаштування інвалідів. Однак усі робочі місця є тимчасовими – не більше двох років та гарантованими лише в період отримання роботодавцями відшкодувань.

Ефективною формою співпраці Державної служби зайнятості з роботодавцями щодо пошуку претендентів на вакантні місця є проведення ярмарків вакансій різних форматів (міні-ярмарки, розширені, регіональні, багатоступеневі). Проведення ярмарків вакансій є малозатратним та ефективним механізмом працевлаштування інвалідів. Проведення таких заходів дає змогу інваліду більш прозоро та самостійно здійснювати вибір вакансій, які він, зважаючи на свою кваліфікацію, бажає зайняти. Крім того, на таких заходах інваліди мають змогу безпосереднього спілкування з роботодавцями, вирішувати питання про проходження у них стажування та підвищення кваліфікації.

Іншими механізмами працевлаштування інвалідів з числа безробітних є надання їм одноразової допомоги для організації підприємницької діяльності.

*(Продовження див.
у наступних номерах газети.)*

«ПРОМІНЬ»

Головний редактор Іван ТАРАН. Заст. головного редактора Анатолій УЛЬЯНЕЦЬ, редактор відділу Наталія ЩЕРБАНЬ, літературний редактор Вікторія ВЛАСЕНКО, коректор Тетяна ВОЛОЩУК, верстка Єлизавети ЗГУРСЬКОЇ.

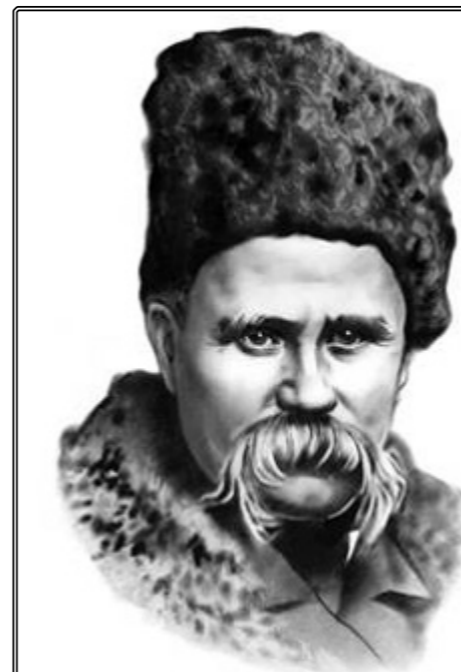
Засновник – Центральне правління Українського товариства сліпих. Видається з січня 1989 р. Реєстраційний № 414. Друкується рельєфно-кравковим та плоским шрифтом. Для індивідуальних передплатників індекс 61004. Для підприємств і організацій індекс 23269. Редакція публікує матеріали, не завжди поділяючи точку зору своїх авторів. Листування з читачами ведеться тільки на шпальтах газети. Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв та іншої точної інформації несе автор публікації.

Адреса редакції: вул. Л. Первомайського, 7-а, м. Київ-133, 01133, ПОГ "Об'єднана редакція періодичних видань УТОСу "Заклик". Тел.: (044) 246-79-32 (факс), 246-79-48, 234-59-20. E-mail: zaklyk2@ukr.net. У разі неотримання газети звертайтеся до відділень зв'язку за місцем проживання. Надруковано в РБЗІД УТОСу: пров. Т. Шевченка, 4, м. Київ-01001. Тел.: 278-14-07.

ПРОМІНЬ

ВСЕУКРАЇНСЬКА РЕАБІЛІТАЦІЙНА ГАЗЕТА ТОВАРИСТВА СЛІПИХ

• Видається з 7 січня 1989 року • Неділя, 9 березня 2014 року • №№ 9-10 (1229-1230) •

9 березня нинішнього року Україна, українці в усьому світі, прогресивне людоство відзначають знаменну дату – 200-річчя від дня народження Великого українського Кобзаря Тараса Григоровича Шевченка

Цей номер нашої газети ми присвячуємо ювілейній даті Великого українського Кобзаря, якому великою мірою були притаманні кмітливість і дотепність.

Відома княжна Рєпніна, а також маляр Лев Жемчужников розповідали про Шевченка, чи то як анекдот, чи як бувальщину про пригоду, що сталась з ним в останні часи перед викупом його з кріпацтва.

Якийсь генерал ніби замовив Шевченкові намалювати з нього портрет за 50 карбованців. Шевченко намалював, але генералу портрет не сподобався, і він відмовився взяти і заплатити гроші. Ображений маляр з досади на генерала викинув йому таку річ. Довідавшись про те, що цей скупий замовець відвідує завжди одну голярню, запропонував господарю цієї голярні купити для вивіски чи реклами генерала з наміленою бородою.

Той згодився придбати для голярні таку розкішну прикрасу, не помітивши, що це той самий генерал, що приходить до них голитися.

Незабаром прийшов і сам генерал. Побачивши на вивісці свій портрет, він розлютувався і зрештою перекупив той портрет для себе, а щоб помститись малярю, звернувся до поміщика Енгельгардта, кріпаком якого був Шевченко, з проханням продати йому кріпака-художника, пропонуючи великі гроші. Шевченко був у розпачі, бо пан трохи було не продав його генералу, хоч і знав мету генерала. Але, довідавшись про це, поет Жуковський поспішив розіграти в лотерею свій портрет, намальований

Брюлловим, і за отриманні гроші викупити Шевченка, заплативши стільки, скільки давав і сам генерал.

*****

Товариш Шевченка з академії Пономарьов, у якого наш поет мешкав, переїхавши від Сошенка, розповідає у своїх спогадах інший цікавий епізод.

До них на Васильєвському острові в Петербурзі часто заходив їхній товариш, що жив поблизу і разом учився, – Петровський. Якось останній поскаржився, що він не має великого птаха для скопювання крил янгола-охоронця до картини «Агар у пустелі», яку він малював. Крім того, всі вони втрюх страждали на порожнечу шлунків, бо часом сиділи без шматка хліба і без копійки грошей. І Тарасові спливла цікава думка: поблизу, в помічника поліцмейстера академії Соколова, на задньому подвір'ї був табунець гусей. Приставши на пропозицію, Пономарьов пішов із Тарасом на полювання. Накривши одного гусака шинеллю і затиснувши йому дзьоб, вони понесли його до майстерні Петровського. Крила янголу швидко були намальовані, а гусака... шкода було повертати назад, і сторож зварив його для них у самоварі. Незабаром Шевченко заробив два карбованці й одного з них заплатив Соколову за гусака. Їхній учитель Брюллов дуже сміявся з тієї витівки, коли довідався.

*****

Письменник О. Чужбинський згадує низку пригод, що трапилися із Тарасом Шевченком під час їхніх спільних подорожей та зустрічей.

Це трапилося 1845 року. «Взимку ми з'їхались до Закревських. Шевченко був у них як свій і охоче жив у їхньому гостинному домі... Тарас Григорович любив і жіноче товариство, нерідко просиджував у вітальні господині у дружньому колі, весело гуторячи, слухаючи музику або гучним голосом співаючи сумовитих українських пісень...

Одного разу ми зібралися до родичів Закревських, верст за десять... Тарас Григорович був веселий, балакучий. Давно вже повечоріло, ми почали збира-

тися їхати назад. Покоївка сказала, що здійнялася завірюха. За звичаєм, нас почали затримувати, але молоді супутниці наші вирішили їхати... Покликали кучера, і той підтримав нас і сказав, що як треба буде, то він не пожаліє коней і приставить нас за півгодини на місце... Ми повмощувалися у гринджолах (санях) з паніями. Та метелиця була не та, що, обсипаючи снігом зверху, заліплює очі, але не дуже замітає дорогу, а найстрашніша, низова, яка, зриваючи сніг із землі, хурделить ним у повітрі і з вищанням і якимось виттям носить над широким степом. За кілька хвилин ми вже не бачили вогнів панського дому. Коні спершу бігли бадьоро, але незабаром кучер сказав, що ми збилися з дороги, і коли ми надумали повернути назад, ніхто не знав, куди їхати. Мороз міцнішав, вітер мінявся безперервно. Дами трохи злякалися, тим паче, що в цей час у степу звичайно никають вовчі зграї, а кілька днів тому, як навмисне, ми цілий вечір розповідали про подібні пригоди. Нічого було робити; вирішили віддатися на волю Божу з надією, що приберемося куди-небудь, якщо не візьмемо праворуч від поштової київської дороги.

Дами підбадьорилися було від думки, що одягнені тепло ми не замерземо, що з півночі вовки не так уже никають, і потроху почалися розмови. Тарас Григорович заспівав «Ой, не шуми, луже», ми стали йому вторувати... Аж тут знялася страшена хуртовина, коні стали, пісня наша замовкла, і завивання вітру здалося нам виттям голодних вовків, Кибитка В.О. (Закревського.) ледве не наїхала на нас. Коні – ані з місця. Ми врзалися у замети, які звичайно утворюються під час хурделиці по низинах.

Спільними зусиллями витягли ми гринджоли і знову рушили ступою.

– А що, Тарасе? – спитав я, сідаючи весь у снігу, на своє місце.

А він у відповідь заспівав мені строфу із запорозької пісні:

Ой, котрі поспішали –

Ті у Січі зимували,

А котрі zostавили –

У степу пропадали.

Супутниці наші почали впадати у розпач, і багато зусиль довелося докласти

целаштування інвалідів, забезпечення функціонування всеукраїнських, державних, міжрегіональних центрів професійної реабілітації інвалідів, фінансування витрат на професійну підготовку, підвищення кваліфікації та перепідготовку інвалідів.

У 2009 – 2012 роках до спеціального фонду держбюджету за невиконання законодавчо встановленого нормативу робочих місць для працевлаштування інвалідів від роботодавців надійшло 875 433,6 тис. грн., у I півріччі 2013 року – 172 499,6 тис. гривень. Упродовж 2009 – 2012 років за рахунок коштів Фонду соціального захисту інвалідів створено 5789 робочих місць для працевлаштування, у I півріччі 2013 року – 123 таких місць.

– медико-соціальні експертні комісії, що належать до закладів охорони здоров'я при Міністерстві охорони здоров'я Автономної Республіки Крим, управління охорони здоров'я обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій. Медико-соціальні експертні комісії визначають види трудової діяльності, рекомендовані інваліду за станом здоров'я.

Висновок медико-соціальної експертної комісії з професійної придатності включається в індивідуальну програму реабілітації інваліда і є підставою для здійснення професійної орієнтації, професійної освіти і наступного працевлаштування з урахуванням побажань і думки інваліда. Рішення медико-соціальних експертних комісій є обов'язковими для виконання органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, реабілітаційними установами незалежно від типу і форми власності.

– реабілітаційні установи – установи, підприємства, заклади, у тому числі їх відділення, структурні підрозділи, незалежно від форми власності, що здійснюють реабілітацію інвалідів відповідно до державних соціальних нормативів у сфері реабілітації. У системі Мінсоцполітики функціонує Всеукраїнський центр професійної реабілітації інвалідів та 11 центрів професійної реабілітації інвалідів здійснюється професійна підготовка інвалідів за професіями, що відповідають стану їх здоров'я, функціональним можливостям та є затребуваними на ринку праці.

Для забезпечення раціональної зайнятості інвалідів в Україні застосовуються такі варіанти їх влаштування на роботу:

– працевлаштування на відкритому ринку праці, де робочі місця пропонуються як для

осіб, які не мають інвалідності, так і для осіб з інвалідністю;

– працевлаштування на соціально-економічних підприємствах із транзитними та постійними робочими місцями, які створені на базі міжрегіональних центрів професійної реабілітації інвалідів;

– працевлаштування на спеціалізованих підприємствах, заснованих громадськими організаціями інвалідів. Головна мета цих підприємств полягає в наданні можливостей інвалідам займатися корисною діяльністю й готувати їх, наскільки це можливо, до роботи на відкритому ринку праці.

Для залучення до зайнятості інвалідів на відкритому ринку праці на законодавчому рівні розроблено механізм, який передбачає:

– установлення для підприємств, установ, організацій, фізичних осіб, які використовують найману працю, нормативу робочих місць для працевлаштування інвалідів;

– надання фінансової допомоги роботодавцям на створення робочих місць для працевлаштування інвалідів.

Громадяни з інвалідністю в Україні, які звернулися до Державної служби зайнятості за сприянням у працевлаштуванні, мають право отримати консультації з питань вибору сфери діяльності, працевлаштування, професійного навчання. Відповідно до Закону України «Про зайнятість населення», добір підходящої роботи для інвалідів (зокрема шляхом прийнятного пристосування наявного або створення нового робочого місця) здійснюється відповідно до їхніх професійних навичок, знань, індивідуальної програми реабілітації та з урахуванням побажань щодо умов праці.

У всіх центрах зайнятості забезпечено вільний доступ людей з інвалідністю до інформації та послуг. Створено спеціальні інформаційні куточки, які містять нормативні документи та адресну інформацію з питань соціального захисту та реабілітації, можливостей працевлаштування та навчання; обладнані спеціальні місця для самостійної роботи, зокрема з вільним доступом до Інтернет-порталів для пошуку підходящої роботи.

Протягом 2010 – 2011 років були розроблені та апробовані в центрах зайнятості такі методики, як «Модель працевлаштування» та «Методологія надання центрами зайнятості соціальних послуг людям з інвалідністю». Нові методики зарекомендували себе як ефективні, підвищили можливості працевлаштування і скорочення періоду пошуку роботи, і з 2012 року запроваджені в роботу базових центрів зайнятості країни.

лося, як згадує Нудатов, крім згаданої матушки, з однієї тільки сім'ї чиновника Цибісова та ще жінки начальника укріплення Даміса.

При такій крайній нестачі жіноцтва, каже Нудатов, зрозуміло було, що непогана-таки дев'ятнадцятирічна брюнетка, дочка Цибісова, заволоділа всіма серцями укріплення. В неї був закоханий увесь Раїм, і дівчині не можна було вийти на вулицю, бо її зараз же оточував цілий рій закоханих. Ця любовна гарячка виявлялась найсильнішою в перших числах кожного місяця, коли голови офіцерів ще не встигали прийти в норму після безперервних «нічних возліяній».

Бідна дівчина в ці дні вислуховувала по десятку напівп'яних освідчень, і кавалери просто сунули в дім Цибісова. Звичайно, що це не могло подобатись її батькові, й він часто-таки влаштовував женихам прийми, які дещо нагадували «Одіссею».

Ось саме на це «горіння п'яних сердець» Тарас Григорович і задумав намалювати карикатуру. Він намалював усіх залицяльників, які довгою низкою бре-

ли до дому Цибісова просто з намету маркітанта. Тут серед інших офіцерів Нудатов пригадує постаті поручника Ейсмонта, себе, лікарів Лаврова і Кількевича (з цими чотирма приятелями Тарас Григорович був у найбільш приятельських взаєминах і найчастіше бував у них). Винуватиця демонстрації – дочка Цибісова – сиділа в обіймах матері біля входу до приміщення, а над нею височіла обурена постать батька з піднятою лопатою в руках.

На жаль, ця карикатура не збереглась, бо вона була намальована не на папері, а просто на чистій дошці звичайного липового стола.

Це теж показує нам не тільки дотепність нашого поета, а й умови, в яких минали його найкращі роки. Особливо ж страшна одноманітність скочувала всіх мешканців укріплення, коли приходила зима. Жахливі завірюхи, що тривали іноді по два тижні підряд, заносили їхні будівлі снігом, що сягав двох метрів, зупиняючи все життя, в такі дні не ставили навіть вартових, і населення цих укріплень тільки пиячило та спало.

Шевченкові для того, щоб заспокоїти їх. Він почав імпровізувати «Завірюху» і склав кілька строф, які, однак, розвіялися слідом за поривами бурі, тому що потім ані він, ані ми не могли їх пригадати... Знаю лише, що один куплет висловлює думку про те, що козакам і вмирати було б добре в товаристві таких милих супутниць.

...Нарешті дами наші помітили десь збоку вогник... Врятовані! Кучер ударив по конях, які, відчуваючи близькість відпочинку й корму, побігли рясом, і скоро ми вибралися до заїжджого двору на поштової київській дорозі...»

*****

У тих же спогадах Чужбинський згадує й про інший випадок, коли Шевченко заїхав до нього в Ісківці з метою запросити його, щоб разом поїхати по Україні, де поет хотів перемалювати низку старовинних пам'яток. «...Цього разу ми збиралися їхати ненадовго в Чернігів, а звідти – до Києва. Ми відразу ж склали план поїхати в Лубни на ярмарок, потім відвідати Ніжин, дорогий для мене по спогадах. До Лубен з'їхалось багато поміщиків, запрошенням не було краю, але ми відбилися від них і виїхали просто до Ніжина... Але тут я не можу не згадати одного факту, – згадує Чужбинський. – У той час, як у Прилуках перепрягали нам коней, – це було вночі, – на сусідній вулиці сталася пожежа. Горіла вбога халупа. Народ збігався, але гасили й допомагали здебільшого жиди, тому що в халупі жив їхній одновірець. Ми також прибігли на пожежу, і Тарас Григорович кинувся рятувати майно погорільців. Він нарівні з іншими виносив різний мотлох і, коли все закінчилось, виголосив промову до християнського населення, що діяло якось неохоче з тих міркувань, що горів жид... Шевченко гарячим словом докоряв присутнім за байдужість, доводячи, що людина в скрутій біді, якої б не була нації, віровизнання, стає для нас найближчим братом».

З цього випадку бачимо велику гуманність нашого поета. Проте трапився того ж року з Тарасом Шевченком інший випадок, коли він відвідав своє рідне село. Було саме храмове свято, біля корчми

зібралось чимало людей. Гоноровитий шинкар без причини грубо образив одного з селян. Тарас Шевченко не витримав.

– Ануте, хлопці, – гукнув він, – дайте поганому жидови хлосту. – І шинкаря відлупили.

*****

Приїхавши до Чернігова, як згадує далі Чужбинський, вони з Тарасом Григоровичем вирішили піти «у благодне зібрання». «Нам дуже цікаво було увійти до товариства, де не передбачалося жодної душі знайомої». Але Чужбинський таки зустрів несподівано двох своїх давніх приятелів і... «скоро звістка про Шевченка розійшлася по залі. Але Тарас Григорович, познайомившись із кількома своїми шанувальниками, незабаром поїхав справляти масляну». «Другого дня, – пише Чужбинський, – я прокинувся перший... і не пам'ятаю вже, чого мені спало на думку описати у віршах вчорашній бал, давши назви квітів і рослин усій прекрасній статі. Коли прокинувся Шевченко і я прочитав йому свого вірша, він так йому сподобався, що, примусивши мене повторювати, він тут же сів до столу, взяв олівець і на берегах зробив ілюстрації, наскільки міг запам'ятати ту чи іншу особу. Звичайно, схожості не було, бо за якусь годину не міг жевін роздивитися незнайомі фізіономії; але було багато комізму у фігурах деяких рослин, особливо кумедно вийшли капуста, піон, морква тощо. Тарас Григорович надзвичайно ретельно взявся до діла, беручи його близько до серця.

– Ось знаєш що, – сказав він, – ось перепиши лишень начисто й зостав мені більше місця – я гарненько ілюструю.

Поки він пив чай, я переписав вірш, а до обіду була готова майстерна ілюстрація, яка довго зберігалась у мене, але минулого року її загублено разом з іншими цікавими для мене паперами».

Тим часом, як згадує Чужбинський, «... до нас завітало кілька чоловіків, і один з них, помітивши краєчок ілюстрованого балу, витяг його з-під паперів і, перше ніж я міг помітити це, почав читати вголос. Таїтися було неможливо. У вірші нічого не було образливого, не було виставлено жодного імені, до того ж наприкінці

ЮРИДИЧНІ ПИТАННЯ

ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ГРОМАДЯН З ІНВАЛІДНІСТЮ*

Комітет Верховної Ради України у справах пенсіонерів, ветеранів та інвалідів після виїзного засідання у Керчі, яке відбулося наприкінці вересня 2013 р., ухвалив на останньому засіданні таке рішення:

РІШЕННЯ ВІД 20 ЛИСТОПАДА 2013 РОКУ ЩОДО ПРАВА ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ НА ПРАЦЮ: СТАН РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Учасниками системи професійної реабілітації інвалідів є:

– Фонд соціального захисту інвалідів та його відділення. Одним із основних завдань Фонду, відповідно до Положення, затвердженого наказом Міністерства соціальної політики України від 14.04.2011 року за №129, є реалізація в межах своєї компетенції заходів щодо забезпечення зайнятості та працевлаштування інвалідів. Фонд, відповідно до покладених на нього завдань, координує та

контролює роботу територіальних відділень Фонду соціального захисту інвалідів, зокрема щодо реєстрації у них підприємств, фізичних осіб, які використовують найману працю; збору сум адміністративно-господарських санкцій та пені за невиконання підприємствами, фізичними особами, які використовують найману працю, нормативу робочих місць для працевлаштування інвалідів; обліку зазначених сум адміністративно-господарських санкцій та пені і використання шляхом надання фінансової допомоги, цільової позики, дотацій на створення спеціальних робочих місць для пра-

(Продовження. Початок див. у газеті «Промінь» № 7-8 від 24.02.2014 р.)

другого тижня ми збиралися виїхати з Чернігова, і, хоч-не-хоч, кільком особам стали відомі наші безневинні витівки. Звичайно, все визнали потішним, дещо вірним, особливо хвалили майстерний олівець, і тут же ми довідалися багато цікавих деталей. Тарас Григорович нагадав, одначе ж, відвідувачам українське прислів'я: «Своя хата покрішка», якому є рівнозначне і російською мовою: «Із ізби сору не виносіть». Нам дали слово.

Надвечір до нас заїхав один із цих панів і дуже став просити дозволу взяти на півгодини аркушик з тим, що, крім його дружини, ніхто не побачить. Ми подумали, потім, вирішивши, що нам, як перелітним птахам, за кілька днів доведеться покинути місто, можливо, і назавжди, ризикнули задовольнити бажання доброго чоловіка, що виявив таку прихильність... Я віддав аркушик.

– А він бреше, – сказав мені Тарас, коли відвідувач пішов, не самій тільки жінці він його покаже. Та дарма!

– Дійсно, – каже Чужбинський, – він не помилився. Аркушик було повернуто нам уже другого дня. Він встиг побувати в кількох домах і справив протилежні ефекти, як і слід було чекати. Про наслідки нас повідомили незабаром, і Тарас Григорович так сміявся, як я рідко бачив.

– Буде тобі, – казав він мені, – як розходяться морква та капуста».

У Чернігові, як виявилось, знайшлося багато пам'яток старовини, які треба було змалювати, а також Тараса Шевченка попросили намалювати кілька портретів. Мусили лишитися довше в Чернігові, де чутка про той вірш і картину поширилась серед публіки, яка все збиралася разом. Вони вирішили були жити «анакоретами», не з'являючись серед того товариства, але їх так щиро скрізь запрошували, що вони почали з'являтися у чернігівському світі. Більше того, їм там довелося зустрітися з деякими з тих квітів, про які згадувалося в їхньому ілюстрованому вірші і які робили з приводу того деякі натяки.

– Та це було б нічого, – згадує далі Чужбинський, – але нам страшенно перепало від двох сестер, яких я назвав тепличними бундючними трояндами і

які, мені на сором, виявились милими й освіченими дівчатами. Маючи такт і за порадою матері, вони не лише не виявляли незадоволення нашим жартом, навпаки, поводитися з нами ласкаво і з надзвичайною люб'язністю. Повернувшись якимось додому з одного дуже приємного вечора, Шевченко почав, не роздягаючись, мовчки ходити по кімнаті і на запитання моє, що з ним, відповів:

– Лучче б ці дівчата вилаяли нас на всі боки.

– І ми, трохи порадившись, – закінчує Чужбинський, – вирішили їхати до цього сімейства і щиросердно покаятись у своєму вчинку. Але, за дивною примхою долі, мати цього сімейства випередила нас і прислала просити Тараса й мене приїхати до неї запросто обідати. Шевченко отримав замовлення зробити портрети обидвох панночок, і всім неприязним відносинам було покладено край».

*****

Успогадах маловідомого тодішнього російського письменника Д. Клеменова, записаних зі слів прапорщика Е. Нудатова, що разом із Тарасом Шевченком був в укріпленні Раїм-Кала, є дуже цікаві моменти, які також свідчать про обставини життя поета і про його зовнішність та дотепність. Це укріплення було на річці Сирдар'ї, де Шевченко вже півроку перебував до прибуття п. Е. Нудатова.

Перша їхня зустріч і знайомство відбулися на параді біля похідної церкви в день приїзду Нудатова на чолі великого транспорту, що привіз у Раїм дві діжечки із золотом – платнею, харчі і бойові запаси.

– Мене вразила, – розповідав Нудатов, – якась дивна постать, і не руська, і не калмицька, а Бог його знає, ніколи не бачена мною. Велика смушева шапка, якогось особливого покрою одіж – і не бешмет, і не чумарка – різко вирізняли цю постать з-поміж оточуючих військових. Добродій цей вільно прогулювався по плацу, підходив до офіцерів, жартував, взагалі було помітно, що він відчуває себе, як вдома. Грішна людина, я подумав, чи не піп це, бува, якоїсь вірменської, а може, караїмської церкви (таких попів

я бачив на малюнках), і запитав про це, не пам'ятаю, якогось офіцера. Той зареготав, узяв мене під руку і майже силою підвів до Шевченка.

– Ось прапорщик вирішив, що ви піп, Тарасе Григоровичу.

Шевченко засміявся і промовив:

– Хіба по бороді. Я такий же піп, як він паламар! – І зараз же, ставши струнко, додав: – Здравія желаю, ваше благородіє!

Нудатов збентежився, та офіцер пояснив йому, що Тарас Григорович дійсно рядовий, що ж до бороди, то це йому дозволено завдяки «поетичній вільності», бо Шевченко – «хохлацький поет, якого зіслано за якийсь політичний злочин».

Після параду Нудатов був запрошений на обід до начальника укріплення, козацького полковника Юхима Матвєєва... у якого він застав і Тараса Григоровича. Той тримався і тут, як своя людина, нітрохи не соромився; розповідав щось дуже веселе дружині місцевого священика, що сиділа в товаристві двох чи трьох молодих офіцерів.

П. Нудатов сидів на значній віддалі від Тараса Григоровича і за обідом, розмовляючи з Матвєєвим... забув про поета, але на кінець обіду... Шевченко звернув на себе загальну увагу.

Нудатов почув голосний регіт у тому кінці стола, де сидів Тарас Григорович.

– Що там таке? Знову Тарас щось витворює? – запитав Матвєєв, що сидів поруч з Нудатовим.

– Де вже там витворяти! – обізвався Шевченко. – Я похвалив хорошого чоловіка, а вони регочуться!

– Ану розкажи, кого похвалив!

– Та нашого ротного.

Цим ротним командиром був Богомол.

На прохання Матвєєва Тарас Григорович повторив свою похвалу в такому вигляді:

«Послав наш добрий полковник, нехай йому легенько гикнеться, команду мостити гатки на тій проклятій Кому-Дар'ї, а кому мачухи. Зібрав наш ротний Богомол команду, призначив старшого та й каже: «Ідіть к чортовій матері». Я тієї матері ніколи не бачив, ну і примазався до командира. Ми й пішли. Прийшли до місця, тре-

ба очерет рубати – аж сокир чортма!.. От старший і каже: «Ану лиш, хто по сокири збігає?» Я й кажу: «Я піду». Побіг, засапався, прийшов до нашого Богомола.

– Дайте, – кажу, – три сокири.

– Чого? – пита.

– Сокири.

– Какої сокири?

– Тут уже я бачу, що він не при своїм, – хлоснув уже добренько горілки, та й кажу: – Ваша благородія, унтер-офіцер прислала просити три топора!

От він почував своє черево, дочовпався до діла та й пита:

– Що ж, Тарасе Григоровичу, треба писати запотребування?

– А пишть!

– А у мене ж руки трусяться!

– Ну, і в мене, – кажу, – трусяться.

Узяв мій Богомол перо і почав мазюкати. Писав, писав, а далі кинув перо – «чорт би його побрав!» – і аркуш розірвав.

Узяв новий аркуш: писав, писав – «чорт би його побрав!» – і аркуш розірвав.

Узяв третій аркуш: писав, писав – «чорт би його побрав!» – і аркуш розірвав.

А я стою та й думаю: «От розумна голова! Все пише та рве!».

А далі взяв четвертий аркуш і надряпав: «Видати три сокири. Богомолів».

– От, – каже, – голову поламав!

Загальний регіт зустрів це оповідання, а присутній тут Богомолів реготав трохи чи не найбільше за інших...»

Але не завжди умови життя Шевченка на засланні були добрі. Іноді він потрапляв у гірші обставини, під суворіший нагляд і тяжко переживав кожну кривду. Навіть і тут, у раїмському укріпленні, де умови для нього були досить прийнятні, його душила нудьга, безвиглядність, про що він не раз щиро говорив П. Нудатову:

«... Я не тільки не знаю, коли і куди, а навіть не знаю, чи вийду я з цієї каторги!»

Шевченко намалював тушшю кілька портретів Нудатова, але з них зберігся тільки один.

Нудатов згадує, що Шевченко тоді, хоч і було йому заборонено, малював краєвиди, а одного разу намалював велику карикатуру на місцеве товариство.

Справа в тому, що в укріпленні було дуже мало жінок. Усе жіноцтво склада-